

САВО С. МАРКОВИЋ, БАРСКИ ПАТРИЦИЈАТ,
Културни центар, Бар 1995.

О Бару и његовој прошлости је релативно мало написано ако се има на уму богата историјска и културна баштина овога града преко којег су вјековима прелазили вјетрови утицаја и са Истока и са Запада. Истина, ова стереотипна формулација историчарима најчешће служи као одступница и као оправдање. Она објективно проистиче из једне начелно философске, али у суштини објективне одреднице, садржане у мишљењу да се историја стално пише и да она не може бити написана у смислу њене коначности.

Позната је чињеница да историја почиње од онда од када постоје свједочанства о њој. Нема историјске науке без историјског извора. Односно, само је историјски извор посредник до историјског знања. У прошлости се много тога догодило, много што шта постојало, али је предмет историјске науке само оно о чему имамо очувано свједочанство да је постојало или да се догодило. Тако се историјски извор најчешће јавља као лимит и као предуслов историјског знања. Период прошлости који је предмет и научног интересовања Сава Б. Марковића, карактеристичан је и по томе, што су, свједочанства о њему, проријеђена и фрагментарна, највећим дијелом уништена у вихору историјских ломова и "расута" по архивима далеко од овог простора. С обзиром на то да никада нијесмо имали организовану, систематизовану и дугорочно осмишљену стратегију истраживања привидно "локалних тема", то је свако слично истраживање најчешће плод индивидуалног напора и ентузијазма. Запажа се и то да наведене теме нијесу више привилегија разних "локалпатриота" који су своје пензионерске дане прекраћивали исписивањем хроника свог ужег завичаја, које су најчешће на граници између науке и литературе. У

овом случају ријеч је о младом (рођен 1968. год.) аутору и озбиљном научном подухвату финансираном у објављеним изворима и литератури. Резултат овога истраживања је сређено и систематизовано знање о многим патрицијским породицама са подручја Бара. На тај начин као да се потврђују ријечи познатог британског историчара Травелијана који је једном приликом записао: "Поетичност историје лежи у готово чудесној чињеници да су овом земљом, овим познатим дијелом свијета једном ходали неки други људи и жене вођени сопственим страстима и стварни као ми сада, људи којих више нема, будући да су један за другим нестајали и одлазили у неповрат у којем ћемо и ми сами исчезнути као што с првим пијевцима исчезавају духови".

Основни "јунак" Марковићеве студије је један социјални staleж ограничене бројности (наводи се податак из 1512. године о 74 породице са око 400 чланова), који се конституисао у периоду XII-XV вијека. Аутор га је означио као "патрицијат" за који каже да је у етничком погледу био "амалгам свих етникума", који су од најранијег периода живјели на овим просторима и који је временом преточен у ентитет назван Романима. Говорили су тзв. "далматским", односно вулгаризованим латинским и италијанским језиком. Постали су препознатљиви као виши и богатији staleж најчешће захваљујући трговини. Примјерно сопственој економској моћи, овај staleж је стално тежио проширивању свог утицаја и привилегија, покушавајући да их претвори у *sui generis* право. Његови припадници су покривали све престижне институције свјетовне и духовне власти, почев од градске самоуправе до мјеста у хијерархији римокатоличке цркве. Социјални антагонизам који је владао између патриција и пучана често је кулминирао у оружане сукобе, које би потом "умиривала" централна власт или сусједи. Као најмобилнији друштвени слој, патрицији су били духовна, политичка, економска и културна спона са спољним свијетом. Они су били основа привредног и културног развоја града. Тежња за очувањем привилегија доводила је барски патрицијат у различите облике односа са сусједима изван градских зидина, ширим окружењем и различитим господарима града. Почетак пропасти барског патрицијата аутор везује за 6. август 1571. године, односно годину пада града Бара под турску власт. Од тада се један број патрицијских фамилија сели из града, док је један дио исламизиран.

У три основна поглавља, почев од првог, насловљеног са "Уопште о барском патрицијату", аутор сажето излаже најбитније чињенице везане за развој и дјелатност овог социјалног слоја, ситуи-

раног у шире географско и политичко окружење. Ово поглавље се завршава пописом најзнаменитијих патрицијских фамилија (17 на броју): Баџан, Борис, Доне, Домезијан, Гоетић, Гуљелми, Кратећ, Марушко, Наталис, Орсо, Пасквали, Пићико, Прокулијан, Руђи, Руђи-Куријаци, Самуелис и Жаре(тић).

Друго поглавље насловљено је са "Градска управа и патрицијат" и у њему аутор разматра проблематику везану за институције градске власти, регистравањем њиховог помена у изворима.

Треће и најобимније поглавље насловљено је са "Патрицијат, значајне градске породице, познатији грађани", у суштини представља збир података о појединим племићким породицама поређаним абецедним редом. Међу њима наилазимо на духовнике, кућевласнике, изасланике, трговце, велепосједнике, нотаре, хуманисте, судије, мисионаре, савјетнике, општинске гласнике, бродовласнике, учењаке, витезове, градске кнезове и тд. У првом дијелу дати су подаци за 40 фамилија аутохтоног поријекла а потом за 34 неаутохтоног. Међу њима данас нам се чине познатим само имена породица Медин и Дебеља.

Строжија научна анализа би можда могла релативизовати неке неусаглашене судове неопрезно преузете из извора и литературе, указати на одсуство исцрпније компаративне анализе, посебно са градовима с источне обале Јадрана која би, евентуално указала и на потребу прецизније употребе превазиђене терминологије. Могуће је да је било мјеста и за етимолошку, хералдичку, сфрагистичку, лингвистичку и дипломатичку анализу. Но, поред свега, овом омањом студијом направљен је значајан помак у сазнајном смислу о проблематици везаној за барски патрицијат. Не треба сметнути с ума зналачки одбир теме која је новина у црногорској историографији. Овом студијом је легитимисан један озбиљан, надарен и савјестан истраживач, чије су године и таленат озбиљна основа даљних истраживачких подухвата.

Ј. П. "Културни центар", поред тога што је последњих година постао познато културно средиште, познато и изван граница земље, све више се својом библиотеком "Барски летопис" потврђује и као значајан издавач.